

ΟΙ ΗΠΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΕΠΗΡΕΑΣΑΝ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΑΠΟ ΤΟΝ Β' ΠΠ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ



Βασίλης Κων/νου Φούσκας*

Τίτλος πρωτότυπου κειμένου: Οι τρεις μετασχηματισμοί: η ιστορική διαδρομή προς την πολυπολικότητα

Από το 1944 μέχρι σήμερα, οι ΗΠΑ, με πειθώ και βία, επέβαλαν στο Δυτικό κόσμο – και πέρα απ' αυτόν – τρεις μεγάλους μετασχηματισμούς. Οι δύο πρώτοι είναι σχετικά γνωστοί αλλά καλό είναι να τους θυμίσουμε διότι τελευταία με το «φαινόμενο Τραμπ» έχουν υπάρξει αρκετές παρανοήσεις.

*Ο πρώτος μετασχηματισμός αφορά τις διεργασίες στη **δεκαετία του 1940**, όπου οι ΗΠΑ εμπεδώνουν την ηγεμονία τους μέσω ενός νέου και πρωτότυπου συστήματος κανόνων και πολιτικών πρωτοβουλιών.*

*Ο δεύτερος αφορά τη κρίση αυτού του συστήματος τη **δεκαετία του 1970** και την απάντηση που δόθηκε για την υπέρβασή του.*

*Ο τρίτος μεγάλος μετασχηματισμός είναι **εν τη γεννέσει** και έχει να κάνει ακριβώς με το «**φαινόμενο Τραμπ**».*

*Το κείμενο αυτό δείχνει ότι το «φαινόμενο Τραμπ» δεν είναι κεραυνός εν αιθρία, δεν προήλθε εκ του μηδενός, αλλά αντανakλά **βαθύτερες ιστορικές-δομικές διεργασίες μετατόπισης παγκόσμιας ισχύος** που λαμβάνουν χώρα για δεκαετίες και οι οποίες υπονόμευσαν τα πρωτεία (primacy) των ΗΠΑ στο παγκόσμιο σύστημα διανομής οικονομικής, πολιτισμικής (κρίση αξιών, δημογραφικό) και πολιτικής ισχύος.*

*Το «φαινόμενο Τραμπ» είναι γέννημα-θρέμα αυτής ακριβώς της συνολικής συστημικής κρίσης των ΗΠΑ και συνολικότερα της Δύσης, δηλ. πάνω απ' όλα **του Ευρω-Ατλαντισμού**. Η ανάλυση που επιχειρείται εδώ, σίγουρα με κενά και παραλείψεις, αποσκοπεί να δώσει το έναυσμα για μια συγκεκριμένη συζήτηση γύρω από τα καυτά αυτά θέματα της διεθνούς πολιτικής και*

οικονομικής ιστορίας που επηρεάζουν άμεσα τη χώρα μας και τη Κυπριακή Δημοκρατία. Ο στόχος είναι η δημιουργία σταθερών βάσεων για την ανύψωση ενός προγραμματικού εποικοδομήματος πολιτικών προτάσεων για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ο πρώτος μετασχηματισμός και η κρίση του

Ο πρώτος μεγάλος μετασχηματισμός, ο οποίος άρχισε να οργανώνεται ήδη από το 1939-40, αφορά την απόφαση για ενεργό συμμετοχή των ΗΠΑ στην παγκόσμια πολιτική και οικονομία με την απαίτηση κατοχής κεντρικής θέσης, προτείνοντας και επιβάλλοντας ένα **νέο σύστημα ιμπεριαλισμού**. Η κύρια κατεύθυνση ήταν η αναδιάρθρωση του Ευρωπαϊκού συστήματος των ιμπεριαλισμών – αλλά και της Ιαπωνίας – που είχαν οδηγήσει το πλανήτη σε δύο παγκοσμίους πολέμους. Οι ΗΠΑ καταφέρνουν κάτι που δεν είχε καταφέρει η Αγγλία και το σύστημα των Ευρωπαϊκών ιμπεριαλισμών. Συγκεκριμένα, **επιβάλλουν την υπαγωγή** των Ευρωπαϊκών ιμπεριαλισμών και της Ιαπωνίας στον νέο Αμερικανικό ιμπεριαλισμό, ο οποίος είναι άτυπος. Δεν χρειάζεται πλέον ο ωμός κυβερνητικός έλεγχος των αποικιών από το ιμπεριαλιστικό κέντρο και το μοίρασμα του κόσμου μεταξύ των ιμπεριαλιστικών κρατών, όπως είχε γίνει το 1916-18.

Οι ΗΠΑ εισέρχονται στο παγκόσμιο στερέωμα ως **αντι-αποικιοκρατική δύναμη**. Τους αρκεί ο άτυπος έλεγχος καίριων μηχανισμών του υποτελούς κράτους, είτε του κέντρου (π.χ. Γερμανία, Ιαπωνία), είτε της περιφέρειας (π.χ. Χιλή), είτε της περιφέρειας του κέντρου (π.χ. Ελλάδα) δημιουργώντας σθεναρές δομές εξάρτησης/υποτελείας από την Ουάσινγκτον, το κέντρο απόφασης και ισχύος, μέσα στα κράτη.

Αυτό γίνεται μέσω ενός συνδυασμού πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών και ιδεολογικών μεθοδεύσεων και μηχανισμών, ένας συνδυασμός ο οποίος θα πρέπει να ειπωθεί στην ολότητά του.

Αναλυτικότερα:

1. **Ο πολιτικός-στρατιωτικός έλεγχος** ασκείται μέσω δομών και διακλαδώσεων εξουσίας που τοποθετούν οι ΗΠΑ μέσα στα υποτελή κράτη (στρατιωτικές βάσεις, μυστικές υπηρεσίες, Gladio, ρόλος της Πρεσβείας κλπ.). Στο Ευρωπαϊκό θέατρο καθοριστικός είναι ο ρόλος του **NATO** και η στρατιωτικοποίηση τους δόγματος της «ανάσχεσης» του Τζωρτζ Κήναν από τους Ντην Άτσεσον και Πωλ Νίτσα, με το περίφημο κείμενο NSC-68 (1949-50), το οποίο παρέμεινε διαβαθμισμένο και άκρως απόρρητο έως τη δεκαετία του 1970. Ο Αμερικανικός στρατός παραμένει στην Ευρώπη ώστε το κέντρο παραγωγής ισχύος και απόφασης να μην είναι σε καμμία Ευρωπαϊκή πρωτεύουσα-ες, αλλά στην Ουάσινγκτον. Στον **Ειρηνικό ωκεανό**, δεσπόζει ο ουσιαστικός έλεγχος της **Ιαπωνίας** με την μεγάλη βάση στην Οκινάουα και η Αμερικανο-Ιαπωνική Συνθήκη Ασφάλειας του 1951.

2. **Ο οικονομικός-νομισματικός έλεγχος** ασκείται μέσω της **κυριαρχίας του δολλαρίου** στις παγκόσμιες αγορές και την καταξίωσή του ως παγκόσμιου αποθεματικού νομίσματος επί τη βάση της ισοτιμίας του με το χρυσό (ο χρυσός κανόνας επέβαλε την προπολεμική ισοτιμία \$35 = 1 ουγκιά χρυσού). Η κεϋνσιανή πολιτική παρέμβασης στην ενεργό ζήτηση κυριάρχησε μεν ως πυλώνας της εσωτερικής οικονομικής πολιτικής των υποτελών κρατών, αλλά ο ίδιος ο Κέϋνς, ο οποίος αντιπροσώπευε την Μεγάλη Βρετανία στις διαπραγματεύσεις του Μπρέτον Γουντς το 1944, δεν κατάφερε να υπερασπίσει το δικαίωμα των υποδεέστερων Ευρωπαϊκών ιμπεριαλισμών να έχουν πρόσβαση στο διεθνή δανεισμό μέσω μιας παγκόσμιας τράπεζας η οποία θα διαχειριζόταν ένα νέο νόμισμα, το **bancor**. **Η Μεγάλη Βρετανία απέτυχε ολοκληρωτικά** να μπορεί να ασκήσει, ανεξάρτητα από τις ΗΠΑ, τις ιμπεριαλιστικές της οικονομικές πρακτικές με δανεικά.
3. **Ο ιδεολογικός-πολιτικός έλεγχος** – με την έννοια περισσότερο του *ideational* κι όχι του *ideology* – ασκείται μέσω της (επινοημένης/κατασκευασμένης) δαιμονοποίησης της Σοβιετικής Ένωσης ως «απόλυτου εχθρού» και τον παντελή εξοβελισμό της κομμουνιστικής συνιστώσας από κάθε ανάληψη διακυβέρνησης των υποτελών κρατών. Κλασσικά εδώ είναι τα παραδείγματα της Ελλάδας με την κατάληξη του εμφυλίου πολέμου, και του ΚΚ Ιταλίας με το περίφημο *conventio ad excludendum*, που οδήγησε, με ενεργοποίηση της Gladio και της «στρατηγικής της έντασης» (*strategia della tensione*), στην απαγωγή του μεγάλου στελέχους της χριστιανοδημοκρατίας, Άλντο Μόρο, και την **κατάρρευση του «ιστορικού συμβιβασμού» του Ενρίκο Μπερλινγκουέρ**. Πανομοιότυπη είναι και η κατάσταση στην Κυπριακή Δημοκρατία του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου (1960-1974), ο οποίος είχε «χριστεί» από τη ΣΙΑ ως «ο Κάστρο της Μεσογείου», με αποτέλεσμα τις άπειρες συνομισίες κατά της ζωής του και, τελικά, την ανατροπή του από την χούντα του Ιωαννίδη δίνοντας την αφορμή για την παράνομη Τουρκική εισβολή το καλοκαίρι του 1974, τα τετελεσμένα της οποίας δέχτηκε και η κυβέρνηση των Καραμανλή-Μαύρου.[\[i\]](#)

Ο νέος Αμερικανικός ιμπεριαλισμός δεν άφηνε περιθώρια δημιουργίας άλλων αδέσμευτων ιμπεριαλισμών. Όλοι οι ιμπεριαλισμοί, Ευρώπης και Ιαπωνίας, μετατρέπονται σε εξαρτημένους υπο-ιμπεριαλισμούς με το στρατηγικό κέντρο ισχύος και αποφάσεων να είναι ένα και μοναδικό: **η Ουάσινγκτον**. Αυτό είναι που Αμερικανοί και Άγγλοι νεο-μαρξιστές, με προεξέχοντα τον **Πήτερ Γκάουαν**, είχαν ονομάσει **hub and spoke system of American global governance** (κομβικό-ακτινωτό σύστημα της Αμερικανικής παγκόσμιας διακυβέρνησης). Αυτός είναι ένας σημαντικός λόγος – υπάρχουν και άλλοι – που κάνει τις αναλύσεις μερικών χώρων ή κομμάτων της Αριστεράς που στηρίζονται ακόμα στις αναλύσεις του Λένιν και του Μπουχάριν για τον ιμπεριαλισμό και την παγκόσμια οικονομία να είναι ανεδαφικές και κενού περιεχομένου.



Ο ιστορικός κύκλος αυτού του πρώτου μεγάλου μετασχηματισμού παρουσίασε σημάδια παρακμής, πρώτιστα στον οικονομικό του πυλώνα.

Οι ΗΠΑ, υπό την πίεση του **ανταγωνισμού της Ιαπωνίας και της Δυτικής Γερμανίας** αρχίζουν να παρουσιάζουν ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, με αποτέλεσμα την υπονόμευση των πρωτείων του δολλαρίου στις παγκόσμιες αγορές.

Η Γκωλική Γαλλία, επίσης, συνέβαλε αποφασιστικά στην υπονόμευση του δολλαρίου εφόσον, σε συννενόηση με την Ιαπωνία, άρχισαν να αγοράζουν μεγάλες ποσότητες χρυσού από τις ΗΠΑ με το εμπορικό πλεόνασμα των δολλαρίων τους, υπονομεύοντας την σταθερή ισοτιμία χρυσού-δολλαρίου. **Ο πόλεμος του Βιετνάμ** διεδραμάτισε κι αυτός ένα μεγάλο ρόλο στη δημιουργία ελλειμάτων των ΗΠΑ, ενώ η εργατική συνδικαλιστική στράτευση και τα κύμματα απεργιών υπονόμισαν τη κερδοφορία του βιομηχανικού κεφαλαίου.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, όλος ο Ευρω-Ατλαντικός χώρος είχε εισέλθει στην λεγόμενη περίοδο του «**στασιμοπληθωρισμού**» (μεγάλη πτώση του ΑΕΠ και υψηλές πληθωριστικές τάσεις), την οποία ενίσχυσε η πρώτη (1973, πόλεμος του Γιομ Κιπούρ) και η δεύτερη (1979, Ιρανική επανάσταση) πετρελαϊκή κρίση.

Η Κίνα, εν τω μεταξύ, εισερχόταν με ελεγχόμενο τρόπο από το ΚΚ Κίνας, στον αστερισμό της (καπιταλιστικής) αγοράς.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, ο ανερχόμενος οικονομικός αστέρας και τραπεζίτης, **Πωλ Βόλκερ**, άρχισε να πιέζει την κυβέρνηση των ΗΠΑ για αλλαγή οικονομικής και νομισματικής πολιτικής. Ιδεολογικά, ήταν επηρεασμένος από το **νεο-φιλελεύθερο ρεύμα της λεγόμενης σχολής του Σικάγου** (Μίλτον Φρήντμαν κ.ά.), ρεύμα το οποίο είχε δημιουργηθεί υπό την επήρεια των Αυστρο-Γερμανών **ορντο-φιλελεύθερων** που ανθούσε από το μεσοπόλεμο («όρντο», διότι το μεσοπόλεμο στη Γερμανία οι φιλελεύθεροι είχαν εκδόσει ένα περιοδικό με τον τίτλο «Όρντο» = τάξη).

Ένας από αυτούς, μάλιστα, ο **Άλφρεντ Μούλερ-Άρμακ**, υπήρξε και μέλος του ναζιστικού κόμματος ενώ τον μεταπόλεμο, ως υψηλόβαθμο μέλος της κυβέρνησης της Δυτικής Γερμανίας, ηγήθηκε των διαπραγματεύσεων ίδρυσης της ΕΟΚ με τη Συνθήκη της Ρώμης (1956-57).

Πλανώνται πλάνην οικτρά όσοι και όσες νομίζουν ότι ο νεο-φιλελευθερισμός δεν είναι, στην ουσία του, βαθειά αυταρχικός, όπως επίσης και όσοι και όσες νομίζουν ότι ο νεο-φιλελευθερισμός γεννήθηκε στο Σικάγο το μεταπόλεμο. Όχι, η πνευματική έδρα του ήταν στην Γερμανία και την Αυστρία του μεσοπολέμου, **ο Φρήντμαν ήταν μαθητής του Χάγιεκ** και η ιδέα μιας (συν)ομοσπονδιακής Ευρώπης στη βάση ορντο-φιλελεύθερων, αυταρχικών και αντι-πληθωριστικών αρχών ανήκει στο Χάγιεκ, ο οποίος την αναπτύσσει το 1939 σε μια μελέτη άγνωστη στη χώρα μας.[\[ii\]](#)

Η σχολή του Ορντοφιλελευθερισμού του Φράϊμπουργκ

Ο Βόλκερ, ωστόσο, έπρεπε να κοιτάξει το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ, όχι της Ευρώπης ή της Ιαπωνίας. Η πίεση στην προεδρία του Νίξον από το Βόλκερ και τους Αμερικάνους νεο-φιλελεύθερους, αλλά και οι ίδιες οι συστημικές-δομικές αλλαγές που συντελούνταν εις βάρος των ΗΠΑ, του νομίσματος και της βιομηχανίας της, ανάγκασαν το Πρόεδρο **Νίξον να εγκαταλείψει** – έχοντας πλέον συγκεκριμένο νεο-φιλελεύθερο σχέδιο και προσανατολισμό – **την ισοτιμία χρυσού-δολλαρίου**, υποτιμώντας δραστικά το δολλάριο προκειμένου να απελευθερώσει την αγορά χρήματος και τις επιχειρήσεις από την μέγγενη του κράτους και τις δεσμεύσεις που αυτό επέβαλε κατά τη λεγόμενη «Χρυσή ζοετία».

Τα ελλείμματα διπλής φύσης που παρουσίαζαν οι ΗΠΑ, εμπορικό και δημοσιονομικό, θα επιλύονταν με προσφυγή στις αγορές χρήματος, όπου **οι ΗΠΑ θα δανειζόταν στην ουσία το νόμισμα που αυτές θα τύπωναν**. Έτσι, κύριοι οφειλέτες θα καταντήσουν να είναι όλες οι χώρες του Δυτικού κόσμου εφόσον, αναγκαστικά, θα κατέφευγαν στο δολλάριο ως μέσο συναλλαγών και επενδύσεων.

Θα έπρεπε να αγοράζουν με δολλάρια και να επενδύουν σε δολλάρια.

Το νέο σχέδιο το συνόψισε περίφημα με μια μόνο φράση ο τότε Υπουργός Οικονομίας, **Τζον Κόναλυ**: «Το δολλάριο είναι μεν το δικό μας νόμισμα, αλλά είναι και το δικό σας πρόβλημα».

Επίσης καλά, και με περισσότερο στρατηγικό βάθος, το συνόψισε ένας νεαρός νεο-φιλελεύθερος οικονομολόγος, Αυστριακής καταγωγής, στο Πανεπιστήμιο Warwick της Αγγλίας, ο **Φρεντ Χιρς**:

«Μια ελεγχόμενη αποσύνθεση της παγκόσμιας οικονομίας είναι ένας θεμιτός στόχος για τη δεκαετία του 1980».

Ο Βόλκερ παραδέχεται ότι αυτή η φράση του Χιρς τον είχε συνεπάρει και όταν το Warwick τον καλεί να δώσει διάλεξη προς τιμή του Χιρς – που πέθανε

νέος σε ηλικία 47 ετών – τον Νοέμβριο του 1978, αρχίζει την ομιλία του μ' αυτή τη φράση του Χιρς.^[iii] Τον επόμενο χρόνο ο Πρόεδρος **Κάρτερ** διορίζει τον Βόλκερ διευθυντή της Κεντρικής Ομοσπονδιακής Τράπεζας για να εκτινάξει τα επιτόκια στο 19% με στόχο, όπως είπε ο Βόλκερ, «να σπάσει τη σπονδυλική στήλη του πληθωρισμού».

Ο νεο-φιλελευθερισμός ταξίδεψε στις ΗΠΑ μέσω της Αυστρίας και της Γερμανίας.

Ο Βόλκερ, παρόλο που ήταν μέλος των Δημοκρατικών, παρέμεινε στη θέση του σχεδόν όλη τη «χρυσή εποχή» του Ρήγκαν, έως το 1987, χαράζοντας ανεξίτηλα την νομισματική πολιτική του δολλαρίου και την κυριαρχία του στις νέες παγκόσμιες αγορές της χρηματιστηριοποίησης και των περιοδικών κρίσεων που αυτή δημιουργούσε.

Ο δεύτερος μετασχηματισμός



Wall Street

Έτσι εκκινά ο δεύτερος μεγάλος μετασχηματισμός. Πρόκειται για μια νέα φρενήρη εποχή, αυτή της απελευθέρωσης των χρηματιστηριακών αγορών και των τραπεζικών συστημάτων, με την **Γουόλ Στρητ να γίνεται το παγκόσμιο χρηματιστηρικό κέντρο** και το δολλάριο, αφού κάνει το γύρο των αγορών, να ανακυκλώνεται μέσω των Αμερικανικών χρεωγράφων, τα περίφημα **T-Bills**. Από τις πιο σημαντικές περιπτώσεις ήταν η ανακύκλωση των πετροδολλαρίων, όπου το εμπορικό πλεόνασμα πετρελαίου σε δολλάρια των χωρών του ΟΠΕΚ επανεπενδυόταν σε T-Bills. Αυτό συνέβαλε αποφασιστικά όχι μόνο στην αυτοχρηματοδότηση των διπλών ελλειμμάτων των ΗΠΑ, αλλά και σε έμμεση φοροαπαλλαγή των Αμερικανών πολιτών από κάθε πόλεμο που έκαναν – ή στρατιωτική βάση που άνοιγαν και συντηρούσαν – οι ΗΠΑ ανά την υφήλιο.

Ταυτόχρονα με τη χρηματιστηριοποίηση, αρχίζει και η **πλήρης κυριαρχία των οικονομικών της προσφοράς**, επιφέροντας τη **κρίση του Κεϋνσιανισμού** ως δημόσιας πολιτικής προστασίας του μισθού (η κρίση του «Φορντιστικού μισθού» και του κράτους πρόνοιας των σοσιαλδημοκρατών). Σ' αυτό το πλαίσιο, η σημαντική αλλαγή που λαμβάνει χώρα είναι η **κρίση**

του βιομηχανικού τομέα, ειδικά στον Αγγλο-Αμερικανικό χώρο, ο οποίος **τη δεκαετία του 1990 μετακομίζει κυριολεκτικά στην Ασία** και τον παγκόσμιο Νότο. Τώρα πλέον, ο βιομηχανικός τομέας έχει στην κυριολεξία παγκοσμιοποιηθεί επί τη βάση αλυσίδων τροφοδοσίας και υβριδικών μορφών παραγωγής και διανομής.

Οι Αμερικανικές πολυεθνικές, τοποθετημένες στην νότια Ασία και στην ανατολική ακτογραμμή της Κίνας εξακολουθούν να επαναπατρίζουν κέρδη στην Αμερικανική μητρόπολη, όχι όμως χωρίς επιπτώσεις (δες παρακάτω). Ωστόσο, οι εξελίξεις είναι πολύ πιο σύνθετες.

Κατ' αρχήν, **οι άλλοι πυλώνες της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής δεν άλλαξαν**: ο πολιτικο-στρατιωτικός έλεγχος του Δυτικού στρατοπέδου παραμένει ο ίδιος και ενισχύεται, όπως επίσης ενισχύεται και το ιδεολογικό μένος κατά της Σοβιετικής Ένωσης και – από το 1991 και μετά – της Ρωσίας.

Το NATO επεκτείνεται προς Ανατολάς, αν και δεν υπάρχει πλέον κομμουνισμός. Ο βασικός αντίπαλος, παραμένει «η Ανατολή» ακόμη κι αν αυτή έχει καταρρεύσει ως κομμουνιστικό-σοσιαλιστικό πρόταγμα. Οι Ευρω-Ατλαντικές σχέσεις παραμένουν ισχυρές μέσα στην θεμιτή τους ανταγωνιστικότητα και η οικονομική άνοδος της Ιαπωνίας τη δεκαετία του 1980 παρέμεινε υπό έλεγχο, όπως παρέμεινε και υπό έλεγχο η εισαγωγή του Ευρώ ως νέου παγκόσμιου αποθεματικού νομίσματος.

Τα τραπεζικά και χρηματιστηριακά δίκτυα της Γουόλ Στρητ, του Σίτυ του Λονδίνου, της Γερμανίας και της Γαλλίας είναι ενωμένα όπως τα δόντια με τα χείλη. Η Κίνα, βέβαια, η οποία δρομολόγησε την ελεγχόμενη μετάβαση στην αγορά χωρίς το Κομμουνιστικό Κόμμα να έχει απωλέσει τον έλεγχο της κρατικής εξουσίας, κατορθώνει να συμβιώσει με τις ΗΠΑ και να νομιμοποιηθεί στον Ευρω-Ατλαντικό χώρο μέσω της συμμετοχής της στους διεθνείς οργανισμούς (π.χ. ΠΟΕ) και μέσω των συμμαχιών των εταιριών της με παγκοσμιοποιημένους Αμερικανικούς και Ευρωπαϊκούς κολοσσούς για απόκτηση τεχνογνωσίας και, μετέπειτα, αυτονόμησης. Το καλύτερο παράδειγμα εδώ είναι η **Huawei**. Αυτό που ο **Τρότσκι** είχε ονομάσει **«άνιση και συνδυαστική ανάπτυξη» ισχύει.**

Για σειρά από λόγους που δεν μπορούν να εξετασθούν εδώ, η νεο-φιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση και η είσοδος της Κίνας στον ΠΟΕ ευνόησε περισσότερο την Κίνα παρά τις ΗΠΑ, όση προσπάθεια κι αν κατέβαλαν οι Αμερικανικές πολυεθνικές να επαναπατρίσουν, σχεδόν αφορολόγητα, τα κέρδη τους από την Κίνα στις ΗΠΑ.



Μια δεύτερη σημαντική εξέλιξη η οποία φτάνει μέχρι τις μέρες μας και είναι πάρα πολύ σύνθετη είναι η εξής: η **αποβιομηχανοποίηση της Δύσης** και η στροφή στις υπηρεσίες επέφερε την ήττα στις δύο κύριες ανταγωνιστικές τάξεις του καπιταλιστικού συστήματος, την **εργατική τάξη και την αγροτιά**.

Η αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας παύει να είναι η βασική αντίφαση του κοινωνικού συστήματος στη Δύση και οι κρίσεις γίνονται είτε υπόθεση των (ενδο)συστημικών ανταγωνισμών μεταξύ μερίδων του κεφαλαίου, είτε εκδηλώνονται ως αποτέλεσμα της αντι-λαϊκής πολιτικής απάντησης στις ενδο-συστημικές κρίσεις, απάντηση η οποία φέρνει ακόμα μεγαλύτερη δυσφορία και δυσαρέσκεια σε ένα ήδη αποξενωμένο και θρυμματισμένο κοινωνικό σώμα που έχει απορροφηθεί στην κατανάλωση πολιτισμικών προϊόντων τύπου **woke**.

Σ' αυτή τη συνάφεια, η εργατική κουλτούρα της πυρηνικής οικογένειας, δηλ. η κουλτούρα του άμεσου παραγωγού της Δύσης, μειοψηφία πλέον, βαφτίζεται από τη κυρίαρχη νεο-φιλελεύθερη ιδεολογία, συμπεριλαμβανομένων μερικών ισχυρών φεμινιστικών-συστημικών ρευμάτων, ως μια από τις πιο αντιδραστικές κουλτούρες της κοινωνίας.

Το αποτέλεσμα αυτής της συνολικής ιστορικής διαδικασίας, ωστόσο, η οποία βρήκε πολιτική και νομική στήριξη τόσο από την **κεντρο-αριστερά όσο και από την κεντρο-δεξιά**, ήταν η **πριμοδότηση της ρατσιστικής και ξενοφοβικής ακροδεξιάς**, η απώλεια ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων και ανέργων τα οποία στηρίζουν **Τραμπ, Λεπέν και Εναλλακτική για τη Γερμανία**.

Οι οικονομικοί πυλώνες της χρηματοπιστικοποίησης καταρρέουν με τη κρίση του 2007-08 και την συνακόλουθη κρίση της Ευρωζώνης, εφόσον ολο το τραπεζικό σύστημα από τη μια και την άλλη πλευρά του Ατλαντικού ήταν συνδεδεμένο.

Μηδενικά σχεδόν επιτόκια, μεγάλες ενέσεις ρευστού από το κράτος και μεταφορά χρεών στο δημόσιο τομέα βάζοντας τους εργαζόμενους να πληρώσουν για τη κρίση, **έσωσαν το σύστημα και τις τράπεζες από πραγματική κατάρρευση**.

Στη τρίτη κοινή μου δουλειά για τη κρίση της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής με τον **Μπουλέντ Γκόκκάϋ**, η οποία δημοσιεύτηκε σε μετάφραση από τις εκδόσεις Επίκεντρο το 2020, εδράζουμε ακριβώς στη κρίση του 2007-08 την αποσύνθεση του Ευρω-Ατλαντισμού και το αποδεικνύουμε με συγκεκριμένα ποσοτικά στοιχεία, ερμηνείες και αναλύσεις.[\[iv\]](#)

Η πανδημία, πρώτα, και η Ουκρανική κρίση που ακολούθησαν δεν υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες της συστημικής κρίσης του Ευρω-Ατλαντισμού, αν και την επέτειναν τα άκρα.

Το τελικό αποτέλεσμα αυτών των δομικών ιστορικών διαδικασιών, της κρίσης του Ευρω-Ατλαντισμού και συνολικά της Δύσης είναι το «φαινόμενο Τραμπ».

Και στην Ευρώπη έχουμε πανομοιότυπα φαινόμενα: Φαράζ στην Αγγλία, Λεπέν στην Γαλλία, Ορμπάν στην Ουγγαρία, Μελόνι στην Ιταλία, Εναλλακτική για τη Γερμανία κλπ. Ωστόσο, αυτό που πρέπει επίσης να τονιστεί είναι ότι τόσο η κεντρο-αριστερά όσο και η κεντρο-δεξιά εφαρμόζουν τις ίδιες αυταρχικές μεθόδους αποκλεισμού και φίμωσης των αντιπάλων τους από θέσεις εξουσίας – εναργέστερα παραδείγματα η Γαλλία και η Ρουμανία.

Ο τρίτος μετασχηματισμός και η συνολική κρίση της Αμερικανικής υψηλής στρατηγικής



Θα πρέπει να γίνει πέρα ως πέρα σαφές ότι ο Τραμπ δεν έπεσε από τον ουρανό και δεν είναι «παρανοϊκός» ούτε απλά ένας «συντηρητικός» και «αντιδραστικός» ηγέτης που δεν γνωρίζει πως να πολιτευτεί. Ο *Economist* κάνει λόγο για «**τρέλα του βασιλιά Ντόναλντ**».[\[v\]](#) Δεν νομίζω καθόλου ότι πρόκειται για τέτοια περίπτωση.

Ο νέος μεγάλος και τρίτος κατά σειρά μετασχηματισμός που εκκινεί η δεύτερη θητεία του Τραμπ, με νέα ομάδα και με πολύ μεγαλύτερο έλεγχο του κρατικού μηχανισμού, έχει οργανωμένο σχέδιο και όραμα με βάση το Αμερικανικό εθνικό συμφέρον.

Διαφωνίες για το πως ορίζεται το «Αμερικανικό εθνικό συμφέρον» υπάρχουν, ωστόσο αυτό δεν σημαίνει ότι το επιτελείο του Τραμπ δεν έχει το δικό του ορισμό.

Make America Great Again (MAGA) σημαίνει, πάνω απ' όλα, επανατοποθέτηση του εθνικού συμφέροντος των ΗΠΑ πριν και πάνω από τα συμφέροντα όλων των υπολοίπων διότι, όπως δείχνουν τα εμπορικά ελλείμματα και ο κρατικός προϋπολογισμός, **το σύστημα της νεο-φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης έχει πάψει προ πολλού να ωφελεί το Αμερικανικό κράτος**, δηλ. τα παγκόσμια οικονομικά και γεω-πολιτικά του συμφέροντα, ειδικά στην Ευρασία.

Το συνολικό εμπορικό έλλειμα της χώρας είναι σχεδόν \$1 τρις, το δημόσιο χρέος \$35 τρις (120% του ΑΕΠ), ενώ οι αμυντικές δαπάνες είναι κοντά στο \$1 τρις (οι ΗΠΑ καταβάλουν σχεδόν το 70% των δαπανών του ΝΑΤΟ).

Συνεπώς, το παγκόσμιο σύστημα πολιτικής οικονομίας που δημιουργήθηκε από τις ΗΠΑ μετά το τέλος των συναλλαγματικών ισοτιμιών του Μπρέτον Γουντς το 1971 πρέπει να αποδομηθεί από τις ίδιες τις ΗΠΑ, ειδάλλως υπάρχει ο κίνδυνος ελέγχου της παγκόσμιας οικονομίας από νέες ανερχόμενες οικονομικές δυνάμεις, δηλ. και πάνω απ' όλα τη Κίνα, σε πιθανή συμμαχία με άλλες Ασιατικές χώρες, όπως η Ρωσία.

*Έχουμε πάλι να κάνουμε με μια **ελεγχόμενη αποσύνθεση της παγκόσμιας οικονομίας** που, στη προκειμένη περίπτωση, «νομιμοποιείται να ξεκινήσει με ριζοσπαστικό τρόπο το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 2020». Ο Τραμπ και το επιτελείο του έτυχε να είναι οι ενεργοί δρώντες που έπρεπε να αντιστρέψουν μια πραγματική οικονομική και γεω-πολιτική πραγματικότητα παρακμής που βίωναν οι ΗΠΑ για δεκαετίες. Ο τρίτος μεγάλος μετασχηματισμός είναι ακόμη πολύ νωπός για να μπορέσουμε να τον κρίνουμε. Είναι όμως απόλυτα θεμιτό – και γόνιμο – να κάνουμε μερικές παρατηρήσεις.*

Μια πρώτη παρατήρηση έχει να κάνει με το γεγονός ότι, με αφορμή το Ουκρανικό και την επιτυχία της Ρωσίας στο θέατρο του πολέμου, το επιτελείο Τραμπ φαίνεται να έχει πειστεί ότι **η Ρωσία δεν πρέπει πια να δαιμονοποιείται** για να δικαιολογεί τεχνητά μια επιθετικότητα εναντίον της και ότι πρέπει να συμπεριληφθεί στο Ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας.

Ο πόλεμος της Ουκρανίας έδειξε τα όρια της επέκτασης του ΝΑΤΟ, ακριβώς όπως η ήττα της Γερμανίας από τον κόκκινο στρατό έδειξε τα όρια του πανευρωπαϊκού ονείρου της Ναζιστικής Γερμανίας.

Αυτό είναι μια πραγματική επανάσταση στις διεθνείς σχέσεις, διότι ανατρέπει όλα τα Ψυχροπολεμικά δεδομένα ασφάλειας τα οποία στηριζόταν στον αποκλεισμό της ΕΣΣΔ/Ρωσίας, αν μη τι άλλο διότι ΕΣΣΔ/Ρωσία είναι «έτοιμη να εισβάλει στην Δυτική Ευρώπη». Θυμίζω ότι την αντιδραστική αυτή άποψη την οποία χρησιμοποιεί ακόμα αυτή τη στιγμή η ΕΕ προκειμένου να περάσει στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες την «ανάγκη» τεράστιων στρατιωτικών δαπανών παραβιάζοντας κάθε κανόνα του Συμφώνου Σταθερότητας και των

κριτηρίων του Μάαστριχτ, είχε από πολύ παλιά κατεκρεουργήσει ο ίδιος ο **Χένρυ Κίσινγκερ**, λέγοντας με ειλικρίνεια:

«Ο Στάλιν δεν μπορούσε να ανοικοδομήσει τη Σοβιετική Ένωση και ταυτόχρονα να ρισκάρει μια αντιπαράθεση με τη Δύση. Η πολυδιαφημισμένη Σοβιετική εισβολή της Ευρώπης ήταν φαντασίωση».[\[vi\]](#)

Το ίδιο ισχύει και σήμερα σε ότι αφορά τον Πούτιν. Σήμερα η Ευρώπη έχει γίνει το κόμμα του πολέμου και η νεο-συντηρητική ιδεολογία του Τραμπ το κόμμα της ειρήνης. Η δε Ευρωπαϊκή «Αριστερά» περνάει τη μεγαλύτερη σύγκριση ιδεών στην ιστορία της.

Όλα τα παραπάνω σημαίνουν ότι το επιτελείο του Τραμπ είναι αποφασισμένο να ξηλώσει εξ ολοκλήρου τον ιδεολογικό Ψυχροπολεμικό πυλώνα της δαιμονοποίησης της ΕΣΣΔ/Ρωσίας, με τα πυρά να στρέφονται στο εσωτερικό μέτωπο κατά της woke κουλτούρας, η οποία θεωρείται υπεύθυνη όχι μόνο για τη πολιτική των «ανοιχτών συνόρων» και την αποδοχή της παράνομης μετανάστευσης, αλλά και για την υπογεννητικότητα που μαστίζει τις Δυτικές κοινωνίες, δηλ. το τεράστιο δημογραφικό τους πρόβλημα. Αυτό ήταν ένα από τα βασικά μηνύματα της ομιλίας του αντιπροέδρου Βανς στο Μόναχο, ομιλία που άφησε άναυδο το γραφειοκρατικό κατεστημένο των Βρυξελλών.



Η δεύτερη παρατήρηση είναι στενά συνυφασμένη με τη πρώτη. Αν το επιτελείο του Τραμπ, έχοντας ως ένα βαθμό μια *λογιστική λογική* αντιμετώπισης της δημοσιονομικής κρίσης της χώρας (ο προϋπολογισμός έχει έλλειμμα της τάξης του 6% του ΑΕΠ), τότε αυτό θα σημαίνει **σταδιακή και ελεγχόμενη απόσυρση του στρατού** και των εξοπλιστικών συστημάτων των ΗΠΑ από την Ευρώπη, με σκοπό την χρησιμοποίησή τους στο θέατρο του Ειρηνικού και της Νότιας Ασίας.

Αυτό δεν σημαίνει απαραίτητα και ότι πρόκειται να αφήσουν τον έλεγχο των πυρηνικών οπλοστασίων στους Ευρωπαίους και, ακόμη, δεν σημαίνει απόσυρση από τα νευραλγικά σημεία της Μεσογείου, όπως η **Νάπολη, η Κρήτη, η Αλεξανδρούπολη και η Κύπρος**.

Οι Αγγλικές βάσεις στη Κύπρο χρηματοδοτούνται και χρησιμοποιούνται περισσότερο από τις ΗΠΑ παρά από το Ηνωμένο Βασίλειο. Αυτό έχει συγκεκριμένες επιπτώσεις για την Ελλάδα και την Κυπριακή Δημοκρατία σε συνάφεια με τη θέση του Ισραήλ και την εμμονή του επιτελείου Τραμπ στους πραγματικούς υδρογονάνθρακες, όπερ και το περίφημο **«drill baby, drill»**.

Για τον Τραμπ πράσινη ενέργεια και πράσινη ανάπτυξη είναι νεο-φιλελεύθερες απάτες στο βωμό των οποίων έχουν ξοδευτεί δισεκατομμύρια δολάρια από τις νεο-φιλελεύθερες κυβερνήσεις των Δημοκρατικών.

Δεν είναι καθόλου τυχαία η επιλογή της πρωτεύουσας της Σαουδικής Αραβίας ως έδρα διαπραγματεύσεων μεταξύ Ρωσίας και ΗΠΑ για το Ουκρανικό. Ο στόχος του Τραμπ είναι να μην απωλέσει την ανακύκλωση των πετροδολλαρίων της Σαουδικής Αραβίας μετά τον εναγκαλισμό της σημαντικής αυτής χώρας από τη Κίνα και τη Ρωσία τα τελευταία χρόνια. Όλα αυτά, βέβαια, σε συνδυασμό με τα όσα ειπώθηκαν σε επίπεδο ιδεολογίας και δαιμονοποίησης της Ρωσίας, δίνουν ένα ακόμα παραπάνω πάτημα στους Ευρωπαίους να στηρίζουν το μέγεθος των εξοπλιστικών τους προγραμμάτων στα μάτια των πολιτών τους. Ποιος είπε, στο κάτω-κάτω, ότι ένας μελλοντικός πόλεμος κατά της Ρωσίας από τους Αγγλο-Γάλλους δεν μπορεί να είναι και πράσινος και δημοκρατικός;

Η τρίτη και τελευταία παρατήρηση αφορά την πολιτική οικονομία του νεο-φιλελευθερισμού και της παγκοσμιοποίησης (δίκτυα υβριδικής παραγωγής, εφοδιαστικές αλυσίδες και χρηματιστικοποίηση). Αυτό είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό ζήτημα διότι αφορά τη θέση του δολλαρίου στις παγκόσμιες αγορές ως παγκόσμιου αποθεματικού νομίσματος και τη σύνδεσή του με τους σημερινούς μεγιστάνες της Γουόλ Στρητ, η μεγάλη πλειοψηφία των οποίων στήριξε τον Τραμπ προεκλογικά αλλά τώρα υποφέρουν λόγω δασμών και πιθανής επανεκίνησης των πληθωριστικών τάσεων.

Αυτοί οι κολοσσοί της υψηλής τεχνολογίας και του χρηματιστηριακού πλούτου θα πληγούν από το σοκ της «ελεγχόμενης αποσύνθεσης της νεο-φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης», αλλά η υπόσχεση του επιτελείου Τραμπ είναι ότι αυτό δεν θα διαρκέσει, όπως έγινε για παράδειγμα με τους δασμούς που επέβαλλε κατά τη διάρκεια της πρώτης του θητείας, δασμούς τους οποίους δεν κατάργησε – πρέπει να το πούμε αυτό – η κυβέρνηση Μπάϊντεν.[\[vii\]](#)

Εδώ είναι ακόμη πολύ νωρίς για να γίνει συνολική εκτίμηση, διότι είναι πάρα πολλοί οι αστάθμητοι παράγοντες, όπως μια μεγάλη γεωπολιτική κρίση στο θέατρο της Ουκρανίας, ή της Ταϊβάν/Ανατολική Κινεζική θάλασσα, ή/και ακόμη στη Μέση Ανατολή (Συρία, Ιράν, Ισραήλ/Παλαιστίνη), κάτι που θα μεταβάλλει άρδην τα οικονομικά δεδομένα στρέφοντας τα έθνη-κράτη σε οικονομικές πολιτικές ακραιφνούς αυτάρκειας και στρατιωτικού κεϋνσιανισμού, δηλ. ένα βήμα πριν τον πόλεμο.

Τονίζω ότι συντηρητικές δεξαμενές σκέψης στις ΗΠΑ, όπως η American Compass, συστήνουν στον Τραμπ την επιβολή **«δασμών» στις υπηρεσίες και στο χρήμα** (capital controls) με στόχο το χτύπημα της χρηματιστικοποίησης που τόσο εβλαψε τη βιομηχανία της χώρας. Αυτό δεν

απέχει πολύ από τη θέση των μετα-κεϋνσιανών, αλλά και μαρξιζόντων, οικονομολόγων σήμερα.

Για πάνω από 30 χρόνια η Κίνα βρίσκεται σε μια ανοδική πορεία χωρίς σταματημό. Το ΑΕΠ της, με όρους ισοτιμίας αγοραστικής δύναμης, είναι μεγαλύτερο από αυτό των ΗΠΑ. Κατέγραψε τεράστιες επιτυχίες στους τομείς της υψηλής τεχνολογίας, της βιοτεχνολογίας και νανοτεχνολογίας, ενώ κατάφερε να αυξήσει το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού της με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας μεσαίας καταναλωτικής τάξης περίπου μισού δισεκατομμυρίου ανθρώπων.

Μεγάλο προβάδισμα δίνουν στη Κίνα τα τεράστια αποθέματα Σπάνιων Γαιών που έχει, τα οποία στηρίζουν την δημιουργία πρωτότυπων νέων τεχνολογιών, ψηφιακών πλατφόρμων, τεχνητής νοημοσύνης και διάφορες εφαρμογές στην αεροδιαστημική και στρατιωτική τεχνολογία.

Όλα αυτά, σε συνδυασμό με τη δυναμική των **BRICs** των οποίων ηγείται και το νέο «δρόμο του μεταξιού» (Belt & Road Initiative) ορθώνουν ένα πραγματικό παγκόσμιο αντίπαλο για τις ΗΠΑ ο οποίος δεν μπορεί να ηττηθεί μέσω μιας διείσδυσης από το Ευρωπαϊκό θέατρο της Ρωσίας με πολιορκητικό κριό την Ουκρανία.

Η στρατηγική λογική του επιτελείου του Τραμπ έχει εσωτερική συνοχή και υπερσχύει σαφώς της παλιάς δοκιμασμένης Ψυχροπολεμικής ορθοδοξίας των νεο-φιλελεύθερων και της νεο-φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης.

Αν τώρα όλα αυτά σημαίνουν ότι βαδίζουμε προς μια νέα Γιάλτα, τότε το ποιοι θα είναι αυτή τη φορά οι «Τρεις Μεγάλοι» είναι κάτι που μπορεί να μαντέψει ο καθένας.

**Καθηγητής διεθνούς πολιτικής και οικονομίας στο Πανεπιστήμιο του Ανατολικού Λονδίνου, διευθυντής του ερευνητικού κέντρου για τη μελέτη των Κρατών, Αγορών και Λαών (STAMP) στο ίδιο Πανεπιστήμιο, ιδρυτής και αρχισυντάκτης της επιστημονικής επιθεώρησης, Journal of Balkan and Near Eastern Studies (οκτώ τεύχη ετησίως από το 1998) και μέλος της συντονιστικής επιτροπής του δικτύου «Πανελλήνιοι Διάλογοι».*

Πρώτη δημοσίευση στο «Δρόμο της Αριστεράς» (18 Απριλίου 2025)

[i] Δες, Βασίλης Κ. Φούσκας, *Το μελάνωμα της Κύπρου. Οι ευθύνες των Κων/νου Καραμανλή και Ευάγγελου Αβέρωφ για την Κυπριακή τραγωδία*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2024.

[ii] Friedrich A. Hayek, “The economic conditions of inter-state federalism”, στο *Individualism and Economic Order*, The University of Chicago Press, Chicago, 1939. Μια ανάλυση της σκέψης του Χάγιεκ και του ορντο-φιλελευθερισμού επιχειρούμε στο Βασίλης Κ. Φούσκας και Μπουλέντ Γκόκκάϋ, *Η αποσύνθεση του Ευρω-Ατλαντισμού και ο νέος αυταρχισμός. Παγκόσμια μετατόπιση ισχύος*, Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2020.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ο τίτλος είναι των Ανιχνεύσεων

[iii] Δες, Paul Volcker, “The Political Economy of the Dollar”, The Fred Hirsch Lecture, University of Warwick, Coventry, 9 Νοεμβρίου 1978.

[iv] Βασίλης Κ. Φούσκας και Μπουλέντ Γκόκκάϋ, *Η αποσύνθεση του Ευρω-Ατλαντισμού*, ό.π.

[v] “Ruination day”, *The Economist*, 5 Απριλίου 2025.

[vi] Henry Kissinger, *Diplomacy*, Simon & Schuster, New York 1994, σ.433.

[vii] Και σε άλλα θέματα υπάρχει σιωπηλή σύγκλιση Δημοκρατικών και Ρεπουμπλικάνων, αλλά δεν αναφέρονται από τα επίσημα ΜΜΕ. Το εναργέστερο παράδειγμα είναι το μεταναστευτικό. Ποιο πολλούς φράχτες σήκωσε η κυβέρνηση Ομπάμα στα Μεξικανικά σύνορα, παρά ο Τραμπ.

Πηγή:<https://www.anixneuseis.gr/>